

Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών στο μάθημα Θρησκευτικών του Δημοτικού Σχολείου: Από τη μάθηση στη διαδικασία μάθησης

Αλέξανδρος Κόπτσης

Σχολικός Σύμβουλος ΠΕ Θεσσαλονίκης, Δρ. Θεολογικής Σχολής Θεσσαλονίκης
aKoptsis2002@yahoo.gr

Περίληψη

Το μάθημα των Θρησκευτικών τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει μία υποβάθμιση τόσο στην Πρωτοβάθμια όσο και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, που οφείλεται αφενός στο περιεχόμενό του, αφετέρου στη μεθοδολογία που ακολουθείται για τη διδασκαλία του. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να μην μπορεί το μάθημα να ανταποκριθεί στα σύγχρονα κοινωνικά και εκπαιδευτικά δεδομένα. Το κενό αυτό ήρθε να καλύψει το νέο Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος Θρησκευτικών, το οποίο ονομάζεται και Πρόγραμμα διαδικασίας. Στην παρούσα μελέτη θα περιγραφούν τα βασικά χαρακτηριστικά του νέου προγράμματος Σπουδών και θα επιχειρηθεί να παρουσιαστεί η μεθοδολογική διαδικασία που προτείνεται σ' αυτό. Θα παρουσιαστεί ο τρόπος με τον οποίο το νέο πρόγραμμα ανταποκρίνεται στις σύγχρονες θεωρίες μάθησης μέσα από το σκοπό, την προτεινόμενη μεθοδολογία, το περιεχόμενο και τις δραστηριότητες που προβάλλονται και θα αποδειχθεί γιατί και πώς προωθείται η διαδικασία μάθησης και όχι απλά η μάθηση.

Λέξεις κλειδιά: Θρησκευτικά, διαδικασία μάθησης, μεθοδολογία, νέο Πρόγραμμα Σπουδών

Εισαγωγή

Το μάθημα των Θρησκευτικών, που αποτελεί μέρος της γενικής εκπαίδευσης, είναι αναγκαίο να προσφέρεται με εκσυγχρονισμένες μεθόδους διδασκαλίας και το περιεχόμενό του να συνδέεται με τον τρόπο ζωής, τα ενδιαφέροντα των μαθητών και τα ψυχοπαιδαγωγικά τους χαρακτηριστικά, ώστε να δημιουργεί βιώματα και να προσφέρει αγωγή, στάσεις και δεξιότητες.

Παρατηρώντας τη σχετικά χαμηλή ανταπόκριση σημαντικής μερίδας μαθητών και εκπαιδευτικών στο μάθημα των θρησκευτικών, αλλά και το σημαντικό βαθμό απόκλισης της κοινωνίας μας από τη χριστιανική ζωή, δημιουργούνται ερωτηματικά σχετικά με την αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα του τρόπου διδασκαλίας του μαθήματος, αλλά και του περιεχομένου του, που πιθανόν να μην ανταποκρίνονται στα κοινωνικά, πολιτιστικά και πολιτισμικά δεδομένα της σημερινής εποχής.

Η παρατηρούμενη υποβάθμιση του μαθήματος προέκυψε γιατί δεν προβλέφθηκε να προσαρμοστεί το μάθημα στα νέα κοινωνικά δεδομένα και να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των παιδιών αυτής της εποχής. Για το λόγο αυτό επιβάλλεται να επαναπροσδιοριστεί ο προσανατολισμός της θρησκευτικής αγωγής και να διαφανούν οι αξίες που πρεσβεύει ο Χριστιανισμός, με στόχο την προβολή των χριστιανικών σχέσεων στην κοινωνία.

Με βάση αυτό το σκεπτικό, τίθεται από πολλούς το ερώτημα, αν το μάθημα των θρησκευτικών, με την παλιά του μορφή, έχει θέση σε μια τέτοιου νέου τύπου εκπαιδευτική διαδικασία. Αν επιτρέπει δηλαδή την ελεύθερη συμμετοχή και σκέψη του παιδιού σε μια διαρκώς αναπτυσσόμενη πλουραλιστική κοινωνία, όπως διαμορφώνεται από τους νόμους της αγοράς, της εργασίας, της οικονομικής ανάπτυξης, των διαφορετικών κοινωνικών σχέσεων.

Η απάντηση για τη χρησιμότητα του μαθήματος των θρησκευτικών στην αγωγή των παιδιών βρίσκεται στη λειτουργικότητα της θρησκείας μέσα στην κοινωνία, *επειδή η θρησκεία είναι περιεκτική όλων των κοινωνικών φαινομένων* (Κουκουνάρας-Λιάγκης, Μ., 2013).

Ο συνδυασμός δογματικών και κοινωνιολογικών στοιχείων στο γνωστικό αντικείμενο του μαθήματος Θρησκευτικών θα βοηθήσει, ώστε το μάθημα να αποκτήσει ενδιαφέρον. Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα από νέα ευέλικτα προγράμματα, τα οποία θα εκφράζουν πιο συγκεκριμένους, σαφείς και επιτεύξιμους στόχους, προγράμματα προσαρμοσμένα στα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των μαθητών, προγράμματα που θα βοηθούν τους μαθητές να αποκτήσουν θρησκευτικό γραμματισμό και θα τους βοηθήσουν να γνωρίσουν τις άλλες θρησκείες του κόσμου, χωρίς όμως να σταματήσουν να λαμβάνουν υπόψη και να έχουν ως κύριο κορμό τη θρησκευτική παράδοση της ελληνικής Παιδείας. Είναι ανάγκη το μάθημα των θρησκευτικών να παίρνει υπόψη του τα σύγχρονα δεδομένα της ψυχολογίας και της παιδαγωγικής, αλλά να είναι σύγχρονος και ο εκφραστής της παράδοσης (Γιαγκάζογλου, Σ, 2010).

Κρίθηκε επομένως αναγκαίο να προσαρμοστεί το περιεχόμενο του μαθήματος στον κόσμο του σημερινού μαθητή, με κέντρο σαφώς την ορθοδοξία αλλά σε ένα πνεύμα ελευθερίας και γνώσης του κόσμου που τον περιβάλλει. Κρίθηκε αναγκαίο επίσης να προσαρμοστεί σε μία μεθοδολογία που να ανταποκρίνεται στα σύγχρονα παιδαγωγικά και διδακτικά δεδομένα και να βοηθά το μαθητή με διερεύνηση, με ανακάλυψη, με συνεργασία, με συζήτηση, με αναστοχασμό και χωρίς προκαταλήψεις να πλησιάζει το Θεό. Μια τέτοια προσέγγιση επιχειρήθηκε να προσφερθεί από το νέο Πρόγραμμα Σπουδών.

Το γνωστικό αντικείμενο του μαθήματος Θρησκευτικών σήμερα

Όταν λέμε θρησκευτική αγωγή, εννοούμε τον τρόπο, με τον οποίο υποδεικνύουμε στο παιδί να καλύψει το θρησκευτικό του συναίσθημα (J. Hofmeier, 1987). Για την πληρέστερη απόδοση της θρησκευτικής αγωγής χρησιμοποιείται σήμερα ο όρος «απελευθερωτική θρησκευτική αγωγή» (Χ. Βασιλόπουλος, 1996). Πρόκειται για την αγωγή, η οποία αντιμετωπίζει το μαθητή σαν πρόσωπο και δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην αυτονομία του, στη συνολική πληροφόρησή του για τις βασικότερες

τουλάχιστον θρησκείες, στην άσκηση της κριτικής του ικανότητας και στην απελευθέρωσή του από ηθικισμούς, θρησκοληψίες, φανατισμούς και μισαλλοδοξίες. Παράλληλα ενδιαφέρεται να δημιουργήσει στο παιδί αίσθημα κοινωνικής ευθύνης.

Η απελευθερωτική αγωγή εξαρτάται και προσδιορίζεται από διάφορους παράγοντες, όπως η θρησκευτική και πολιτιστική σύνθεση, αλλά και η κληρονομιά της κάθε κοινωνίας, οι θεολογικές θέσεις που επικρατούν στην κοινωνία αυτή, αλλά και ο τρόπος που κατανοείται η σχέση ανάμεσα στη θρησκευτική και επιστημονική γνώση. Στους σημερινούς ιδιαίτερα χρόνους, με την πολυπολιτισμική σύνθεση των κοινωνιών και τις νέες κοινωνικοπολιτιστικές πραγματικότητες, απαιτείται ένας προσανατολισμός της θρησκευτικής αγωγής, χωρίς όμως να πάψει να προσδιορίζεται από τους παράγοντες που προαναφέρθηκαν. Θα ήταν για παράδειγμα λανθασμένο, στη δική μας ελληνική κοινωνία, να μην είχε η θρησκευτική αγωγή ορθόδοξο προσανατολισμό.

Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος Θρησκευτικών πήρε υπόψη τις παραπάνω παραμέτρους και προβλέπει την ικανότητα κατανόησης και μάθησης του παιδιού, σε σχέση με την ηλικία του. Είναι αυτονόητο ότι το παιδί των πρωτοσχολικών τάξεων να μην μπορεί να ρθει σε επαφή άμεσα με δογματικά θέματα, όμως μπορεί να προετοιμαστεί για περισσότερο εμπειρισταωμένη θρησκευτική αγωγή, με την υπόμνηση των στοιχείων της ελληνικής παράδοσης, που είναι ζωντανά ακόμη στο αστικό περιβάλλον. Μεγαλώνοντας προβλέπεται να αντιμετωπίσει το παιδί πιο καθαρές θρησκευτικές αλήθειες. Η διδασκαλία των ορθόδοξων δογμάτων παραμένει ως ένας από τους κεντρικούς στόχους του μαθήματος. Στην πραγματικότητα τα θρησκευτικά δόγματα διδάσκονται με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι προσαρμοσμένα στις δυνατότητες των παιδιών αυτής της ηλικίας. Αυτό με άλλα λόγια σημαίνει ότι το νέο Πρόγραμμα Σπουδών αποδεδειγμένα το μάθημα των θρησκευτικών από την κατήχηση και προσθέτει πολλά παιδοκεντρικά στοιχεία. Το Δημοτικό Σχολείο αναδεικνύεται μ' αυτόν τον τρόπο σε παράγοντα, που αναλαμβάνει τη σύνδεση της γενικής εκπαίδευσης με την ορθόδοξη πίστη.

Αν παρατηρήσουμε αναλυτικά την ύλη του μαθήματος Θρησκευτικών κάθε τάξης χωριστά, θα διαπιστώσουμε ότι στις μικρότερες τάξεις κυριαρχούν στοιχεία που αναφέρονται κυρίως στον αισθητό -συναισθηματικό κόσμο των παιδιών και στις εμπειρίες τους. Στις μεγαλύτερες τάξεις παρατηρείται μείωση των στοιχείων αυτών και αύξηση των γνωσιολογικών και θρησκευσιολογικών στοιχείων.

Στη σημερινή πραγματικότητα είναι αναγκαίο, παιδαγωγικά και θεολογικά, να σχετίζεται η θρησκευτική αγωγή, με τις εμπειρίες των μαθητών. Επιβάλλεται να επιτευχθεί *αβίαστη ενσωμάτωση της καθημερινής προσωπικής εμπειρίας του μαθητή στη ζωντανή εμπειρία της εκκλησιαστικής παράδοσης και της σχολικής θρησκευτικής αγωγής*. Κι αυτό θα επιτευχθεί με την εφαρμογή της μεθόδου της βιωματικής προσέγγισης της μάθησης, στο μάθημα των θρησκευτικών του Δημοτικού Σχολείου. Έτσι, το παιδί θα αγαπήσει το μάθημα των θρησκευτικών, θα το νιώσει πιο κοντά του, θα το κατανοήσει, αλλά και θα βιώσει και θα ενστερνιστεί τις αλήθειες της

Θεωρίες μάθησης και διαδικασίας μάθησης

Η μάθηση είναι ένα σύνθετο εσωτερικό βιολογικό και πνευματικό φαινόμενο που έχει μελετηθεί από διάφορους κλάδους της επιστήμης όπως ψυχολογία, παιδαγωγική, φυσιολογία, ιατρική, βιολογία και άλλοι. Ως μάθηση ορίζεται η διαδικασία που υποβοηθά τους οργανισμούς να τροποποιήσουν τη συμπεριφορά τους σε ένα σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα και με ένα μόνιμο τρόπο, έτσι ώστε η ίδια η τροποποίηση ή αλλαγή να μη χρειαστεί να συμβεί κατ' επανάληψη σε κάθε νέα περίπτωση. (Gagné, 1975).

Οι Βασικές θεωρίες για τη μάθηση είναι :

Α. Συμπεριφοριστικές

Β. Γνωστικές

Γ. Οικοδόμησης της γνώσης

Η μάθηση κατά το συμπεριφορισμό, ορίζεται ως μία αλλαγή στη συμπεριφορά του μαθητή που προκύπτει μέσω εμπειριών αλλά και ασκήσεων που τίθενται από το δάσκαλο. Οι επαναλήψεις ενισχύουν τις συνδέσεις και άρα τη μάθηση. Επίσης η μάθηση συντελείται με την ενίσχυση της επιθυμητής συμπεριφοράς είτε μέσω της αμοιβής της (θετική ενίσχυση) είτε μέσω της τιμωρίας (αρνητική ενίσχυση). Η γνώση λοιπόν είναι μια οντότητα η οποία μπορεί να μεταδοθεί (Πόρποδας, 1996). Η μάθηση με τον τρόπο αυτό παραπέμπει σε ένα δασκαλοκεντρικό σχολείο που μεταδίδει γνώσεις.

Η μάθηση, κατά τις γνωστικές θεωρίες, είναι αποτέλεσμα ενεργούς επεξεργασίας πληροφοριών με βάση τις ενδιάμεσες γνωστικές λειτουργίες του ατόμου. Η γνώση δεν είναι «συσώρευση» εμπειρίας, αλλά αποτέλεσμα ενεργούς αντιπαράθεσης του οργανισμού με την εμπειρία, μέσω της οποίας το άτομο, με δημιουργικές δραστηριότητες τροποποιεί τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις του. Η μάθηση με τον τρόπο αυτό παραπέμπει σε ένα σχολείο που δίνει βαρύτητα στις γνωστικές ικανότητες του μαθητή.

Η μάθηση, κατά τις Θεωρίες Οικοδόμησης της Γνώσης, είναι μια υποκειμενική και εσωτερική διαδικασία οικοδόμησης νοημάτων και θεωρείται το αποτέλεσμα οργάνωσης και προσαρμογής των νέων πληροφοριών σε ήδη υπάρχουσες γνώσεις (Shunk, 2010). Κεντρικός ρόλος αποδίδεται στο μαθητή που αναλαμβάνει ενεργό συμμετοχή στην οικοδόμηση της γνώσης, ενώ ο ρόλος του δασκάλου είναι υποστηρικτικός – συμβουλευτικός.

Η μάθηση στις Θεωρίες αυτές δε μεταδίδεται, αλλά είναι μια διαδικασία προσωπικής κατασκευής της γνώσης (Shunk, 2010). Όλη η γνώση είναι υποκειμενική, προσωπική και προϊόν γνωστικών διεργασιών.

Οι βασικές θεωρίες οικοδόμησης γνώσης είναι :

Η Κατασκευαστική προσέγγιση (Seymour Papert). Ο Seymour Papert υποστήριξε ότι η μάθηση είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική όταν πραγματοποιείται στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης δραστηριότητας, κατά την οποία ο μαθητής πειραματίζεται, κατασκευάζοντας ένα προϊόν που έχει νόημα για τον ίδιο. Οι εκπρόσωποι των Θεωριών Οικοδόμησης της Γνώσης επιδιώκουν να δημιουργήσουν περιβάλλοντα όπου τα παιδιά παίζουν και χειρίζονται αντικείμενα και μπορούν, συνεπώς, να συνεχίσουν να μαθαίνουν νέους συλλογισμούς με φυσικό τρόπο και πέρα από την καθιερωμένη εκπαίδευση.

Η Ανακαλυπτική μάθηση (Bruner). Στην ανακαλυπτική μάθηση το ίδιο το άτομο αποκτά τη γνώση. Η ανακάλυψη απαιτεί από το μαθητή να διαμορφώσει και να ελέγξει υποθέσεις, αντί να διαβάσει απλώς ή να ακούσει την παράδοση του εκπαιδευτικού. Η Κοινωνική- Γνωστική Θεωρία Μάθησης (Bandura). Σύμφωνα με αυτήν το άτομο μαθαίνει μια νέα συμπεριφορά παρατηρώντας τη συμπεριφορά άλλων ανθρώπων- προτύπων και τη μιμείται συνειδητά ή ασυνειδητά. Η γνωστική κωδικοποίηση των πληροφοριών που αποκτά το άτομο με παρατήρηση και μίμηση προτύπου, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για αυτοκαθοδήγηση, αυτοενίσχυση και αυτοέλεγχο της συμπεριφοράς του (Κουλαϊδής, 2007).

Ο Κοινωνικός Οικοδομισμός (Vygotsky). Η θεωρία του Vygotsky δίνει έμφαση στο κοινωνικό περιβάλλον ως παράγοντα διευκόλυνσης της ανάπτυξης και της μάθησης (Tudge & Scrimsher, 2003). Οι αλληλεπιδράσεις με άλλα άτομα στο περιβάλλον (π.χ. μαθητείες, συνεργασίες) κινητοποιούν αναπτυξιακές διαδικασίες και ευνοούν τη γνωστική ανάπτυξη.

Η Θεωρία της Δραστηριότητας (Vygotsky, Leontiev, Luria, Nardi) Η Θεωρία της Δραστηριότητας έχει ως βασική αρχή ότι η ανθρώπινη δράση διαμεσολαβείται από πολιτισμικά σύμβολα όπως λέξεις, εργαλεία τα οποία επιδρούν στη δραστηριότητα του ατόμου και επομένως στις νοητικές του διεργασίες (Nardi, 1996).

Εξετάζοντας τα βασικά χαρακτηριστικά των παραπάνω θεωριών γίνεται εμφανές ότι οι Θεωρίες Οικοδόμησης της Γνώσης προσφέρουν το μοντέλο με βάση το οποίο οι μαθητές θα οδηγηθούν όχι απλά στη μάθηση, αλλά θα υιοθετήσουν τον τρόπο με τον οποίο θα μαθαίνουν. Θα μάθουν δηλαδή τις διαδικασίες, μέσω των οποίων με ανακάλυψη θα οικοδομούν, με προσωπικό τρόπο, τη μάθηση και τη γνώση. Τον τρόπο αυτό, της διαδικασίας της μάθησης και της οικοδόμησης της γνώσης επιχειρεί να εισάγει το νέο ΠΣ του μαθήματος των Θρησκευτικών.

Η διδακτική μεθοδολογία και το μάθημα των Θρησκευτικών

Η παραδοχή της αλλαγής φιλοσοφίας στην εκπαίδευση (ΠΔ 130/90-393/90-462/91) αποδεικνύεται με την αλλαγή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Φύλλο εφ. Κυβερνήσεως 172/4-10-93), όχι τόσο ως προς την ύλη, αλλά κυρίως ως προς τη μεθοδολογία διδασκαλίας.

Η μεθοδολογία διδασκαλίας είναι έργο ιδιαίτερα πολύπλευρο και πολύπλοκο. Είναι φαινόμενο δυναμικής και όχι στατικής μορφής. Οι παράγοντες που καθορίζουν την αλλαγή μεθόδου διδασκαλίας είναι ο σκοπός και το περιεχόμενο του μαθήματος, οι ψυχοσωματικές ικανότητες του μαθητή, η συμφωνία της μεθόδου διδασκαλίας με τους κανόνες λογικής που ακολουθεί η ανθρώπινη σκέψη κατά την επιστημονική έρευνα και οι διδακτικές αρχές (Χ. Βασιλόπουλος,, 1996).

Οι διδακτικές αρχές της αυτενέργειας, της εποπτείας, της παιδοκεντρικότητας, της εγγύτητας στη ζωή, της βιωματικής προσέγγισης και της διαθεματικότητας αποτελούν παράγοντες που απαιτούν να διαφοροποιηθεί η διδασκαλία και να οργανωθεί, ώστε να προσαρμοστεί στην ιδιαιτερότητα, τα διαφέροντα και τις ανάγκες του μαθητή και στις σύγχρονες ανάγκες και απαιτήσεις της ζωής.

Ο συνολικός τρόπος που το σχολείο αντιμετωπίζει το σημερινό μαθητή, διαφέρει από το παρελθόν. Οι απαιτήσεις του εκπαιδευτικού μας συστήματος είναι αντίστοιχες με τις απαιτήσεις της κοινωνίας μας. Η κατάρτιση των σχολικών προγραμμάτων, λέει ο Bruner, γίνεται σ' έναν κόσμο, όπου η αλλαγή των κοινωνικών, πολιτιστικών και πολιτικών συνθηκών επηρεάζει διαρκώς το περιβάλλον και τους στόχους του σχολείου και των μαθητών. Η ποικιλομορφία των κοινωνιών και γενικά της ζωής, κάνει αναγκαία την ύπαρξη ποικιλίας και στα σχολικά προγράμματα. Το σχολείο πρέπει να συμβαδίζει με τη νοοτροπία και τις απαιτήσεις της κοινωνίας, μέσα στις οποίες λειτουργεί (Ν. Πετρουλάκης, 1992)

Στο σχολείο πρέπει να διαπαιδαγωγηθεί ο μαθητής-μελλοντικός πολίτης, που θα είναι ικανός να κρίνει, να ρωτά, να αμφισβητεί, να αντιδρά, να αγωνίζεται, για να μπορεί αργότερα με τις δικές του δυνάμεις να επιβιώσει στην ανταγωνιστική κοινωνία. Ο μαθητής παύει να είναι απλός δέκτης και εξουσιαζόμενος. Σκέφτεται, παρατηρεί, συγκρίνει, ταξινομεί, συγκοινωνεί πείρα και γνώση. Ο νέος τύπος μαθητή μαθαίνει πως να μαθαίνει, μαθαίνει δηλαδή τη διαδικασία μάθησης. Και ο δάσκαλος είναι ο σύμβουλος που τον καθοδηγεί, τον κατευθύνει, λαμβάνοντας υπόψη τη γνωστική του ανάπτυξη, τα διαφέροντα και τις εμπειρίες του. Σε τέτοιους ανθρώπους στοχεύουν, θεωρητικά, τα καινούργια Προγράμματα Σπουδών.

Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών

Το νέο ΠΣ στηρίζεται στην παράδοση και ως βάση διατηρεί τη ορθόδοξη χριστιανική πίστη, προσαρμόζεται όμως και στα νέα κοινωνικά και πολιτισμικά στοιχεία που κυριαρχούν στη σημερινή εποχή και βοηθά τους μαθητές να αναπτύξουν ένα θρησκευτικό γραμματισμό, που βασίζεται στον πολιτισμικό εγκλιματισμό του μαθητή στην ευρύτερη κοινωνική πραγματικότητα. Προωθεί μια παιδαγωγικά ευαίσθητη και διδακτικά ευέλικτη και πολυεπίπεδη πρόταση θρησκευτικής αγωγής, η οποία βασίζεται στο ισχύον νομικό πλαίσιο και ανταποκρίνεται στις σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες. Έχει ως επίκεντρο την Ορθόδοξη παράδοση αλλά διαφοροποιείται από την κατήχηση. Κρατά τις αναγκαίες ισορροπίες ανάμεσα στο οικείο και στο έτερο χωρίς να μετατρέπει το μάθημα σε Θρησκευολογία.

Στο νέο ΠΣ ο μαθητής οδηγείται σε μια κριτική κατανόηση των σημερινών προβλημάτων του ανθρώπου και των συγχρόνων κοινωνιών και του δίνεται η δυνατότητα, τα κατάλληλα εργαλεία και οι γνώσεις για έναν πληρέστερο και γι' αυτό πιο εποικοδομητικό διάλογο μαζί τους. Ενώ μέχρι τώρα ήταν κυρίαρχη η αντίληψη για μια θρησκευτική εκπαίδευση σαν διαδικασία μεταφοράς σημαντικών γνώσεων από την ιστορία, διδασκαλία και πολιτισμό της ορθόδοξης χριστιανικής θρησκείας στα νέα ΠΣ εισάγονται σημαντικοί νεωτερισμοί στη διδακτική μεθοδολογία.

Το νέο ΑΠ στοχεύει σε μία θρησκευτική αγωγή που σέβεται τα χαρακτηριστικά του κάθε μαθητή και αποδέχεται το δημιουργικό διάλογο, την πολυπολιτισμικότητα, την ετερότητα. Παράλληλα όμως, θεμελιώνει την ορθόδοξη χριστιανική πίστη και διασφαλίζει την καθοριστική συμβολή της στην εκπαίδευση των μαθητών.

Στο νέο ΠΣ διαπιστώνουμε σημαντικότερες αλλαγές ως προς την προτεινόμενη μεθοδολογία σε σχέση με τα παλαιότερα ΑΠ. Κατά τη διαδικασία μάθησης λαμβάνονται υπόψη οι εμπειρίες και τα βιώματα των μαθητών και προτείνεται η εφαρμογή

ενεργητικών μεθόδων διδασκαλίας και η αύξηση της ενεργητικής συμμετοχής των μαθητών. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίδεται στη δημιουργία δεξιοτήτων, καθώς και στη μεταγνωστική προσέγγιση. Στηρίζεται περισσότερο στη διαδικασία μάθησης παρά στη μάθηση αυτή καθ' αυτή. Γιαυτό και ονομάζεται Πρόγραμμα διαδικασίας και επικεντρώνεται σε κατάλληλα επιλεγμένες μαθησιακές διεργασίες που βοηθούν τους μαθητές να δομήσουν τη γνώση δημιουργικά. Στηρίζεται στον κοινωνικό κονστρουκτιβισμό.

Στο νέο ΠΣ, το πρώτο θεμελιώδες ενδιαφέρον που συνιστά τη θρησκευτική γνώση στο ΜτΘ οδηγεί στην εμπειρική προσέγγιση, να μπορεί δηλαδή ο μαθητής να απαντά σε ερωτήσεις, να γνωρίζει κανόνες και νόμους που διέπουν το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο και να μάθει διάφορα δεδομένα γύρω από τη γλώσσα, τους συμβολικούς κώδικες, τους κανόνες και τις εφαρμογές τους σε κάθε θρησκεία. Το δεύτερο ενδιαφέρον σχετίζεται με την εσωτερική λειτουργία της συγκεκριμένης επιστήμης, που οδηγεί σε έναν ερμηνευτικό τύπο γνώσης. Ο μαθητής ενδιαφέρεται δηλαδή να γνωρίσει τι σημαίνει και πώς συνδέεται και επηρεάζει μια συγκεκριμένη θεολογική θεώρηση ή θρησκεία την προσωπική και κοινωνική οργάνωση του βίου των πιστών της. Στο τρίτο ενδιαφέρον υπάρχει ένα ενδιαφέρον του μαθητή, του κάθε μαθητή, για μια αναζήτηση αυτού που ορίζεται ως «χειραφέτηση». Οι μαθητές είναι ελεύθεροι, να διαμορφώνουν τις δικές τους γνώμες, να σκέφτονται και να αποφασίζουν οι ίδιοι για τον εαυτό τους. Ο τρόπος γνώσης που υπηρετεί και καλλιεργεί το χειραφετικό ενδιαφέρον των μαθητών είναι ο κριτικός ή ο αυτοστοχαστικός τρόπος.

Στο νέο ΠΣ υπάρχουν 3 οριζόντιες στήλες για κάθε Θεματική Ενότητα.

Α. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα που περιορίζονται στην περιγραφή των αποτελεσμάτων της διδασκαλίας (στο Τ1, δηλαδή, μπορούν να κάνουν οι μαθητές μετά την πραγματοποίησή της).

Β. Βασικά Θέματα (ΒΘ) της Θεματικής Ενότητας

Καταγράφουν τις πλευρές του θέματος, τις οποίες θα επεξεργαστούν οι μαθητές, καθώς και το βασικό corpus γνώσεων γύρω από το θέμα που χρειάζεται να οικοδομήσουν

Γ. Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Πρόκειται για στοχευμένες και προσεκτικά προετοιμασμένες από τον εκπαιδευτικό δράσεις

Η νέα πρόταση διατηρεί το γνωσιακό και παιδαγωγικό χαρακτήρα του μαθήματος, ανοίγεται όμως και στις άλλες θρησκείες της Ευρώπης. Ξεκινά στον πρώτο κύκλο περιεχομένων με τη θρησκευτική παράδοση του τόπου, ακολουθεί η γνωριμία με τις άλλες χριστιανικές παραδόσεις της Ευρώπης και καταλήγει στα μεγάλα μονοθεϊστικά θρησκευτικά.

Στο νέο ΠΣ παρατηρείται μία υπέρβαση σε σχέση με τα προηγούμενα και δίνεται έμφαση στη διαδικασία μάθησης (ΠΣ Διαδικαστικά). Τα περιεχόμενα στο πρόγραμμα αυτό επιλέγονται με κριτήριο όχι μόνο τα γνωσιακά χαρακτηριστικά των μαθητών και τα βασικά θρησκευτικά γεγονότα, αλλά τον ρόλο που μπορούν αυτά να έχουν στην παραγωγή και ερμηνεία νοήματος από τους μαθητές.

Στο νέο ΠΣ προτείνονται πολλές, ποικιλόμορφες και διαφορετικές δραστηριότητες που εκπαιδεύουν τους μαθητές σε ποικίλες προσεγγίσεις των θρησκευτικών θεμάτων, όπως βιωματική, διαθεματική, διερευνητική προσέγγιση, διάλογο, ερμηνεία, στοχασμό, δημιουργική έκφραση, αφήγηση, δράσεις, επίδειξη/παρουσίαση, ατομική εργασία των μαθητών, κατευθυνόμενο διάλογο, εργασία σε μικρές ομάδες. Ακόμη ευνοούν την ανάπτυξη συγκεκριμένων ικανοτήτων, δεξιοτήτων, διαθέσεων και στάσεων των μαθητών, δηλαδή την ολόπλευρη ανάπτυξή τους.

Το σημαντικότερο στο νέο πρόγραμμα Σπουδών, σε αντίθεση με όλα τα προηγούμενα, είναι πως όλη η εκπαιδευτική διαδικασία πραγματοποιείται με βάση τις δραστηριότητες που είναι πολυποικίλες και προέρχονται και από τον κοσμικό και από τον εκκλησιαστικό χώρο.

Διαδικασία μάθησης στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών

Διαδικασία μάθησης όπως προκύπτει από τους σκοπούς

Από τη στοχοθεσία των ΑΠ του 1977 και του 1990-92 προκύπτει ότι το μάθημα έχει σαν κύριο στόχο την παροχή πληθώρας πληροφοριών και την θρησκευτική ανάπτυξη των μαθητών. Η γνώση και η μάθηση, τόσο στο γνωστικό όσο και στο συναισθηματικό επίπεδο στηρίζονται αποκλειστικά στη μετάδοση γνώσης και όχι στη διερεύνηση και την ανακάλυψη. Ο μαθητής είναι εμφανές ότι αποκομίζει γνώσεις μέσα από ένα δασκαλοκεντρικό τρόπο διδασκαλίας. «Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος των Θρησκευτικών είναι η ανάπτυξη του θρησκευτικού συναισθήματος των μαθητών...»(ΠΔ 1034\12-11-77). «Η Ορθόδοξη Χριστιανική Αγωγή στην Α/βάθμια εκπαίδευση έχει σκοπό να μεταδώσει στα παιδιά στοιχεία της ορθόδοξης χριστιανικής διδασκαλίας...».

Στο ΔΕΠΠΣ, του μαθήματος Θρησκευτικών (ΦΕΚ 18/3/2001) αναφέρεται ότι το Μ.Θ. συμβάλλει: «Στη διαμόρφωση ελεύθερων και υπεύθυνων πολιτών. Στην παροχή ευκαιριών για θρησκευτικό προβληματισμό και στοχασμό. Στην κριτική επεξεργασία των θρησκευτικών παραδοχών, στάσεων και αξιών». Βλέπουμε ότι αλλάζει σημαντικά η φιλοσοφία του μαθήματος που αποσκοπεί στη δημιουργία ελεύθερων πολιτών και στην κριτική επεξεργασία θρησκευτικών αξιών. Διαφοροποιείται δηλαδή η στάση του διδάσκοντος απέναντι στο μαθητή, ο οποίος δεν μαθαίνει απλά αλλά βοηθείται να οδηγηθεί στη μάθηση.

Το νέο ΠΣ του 2013 σηματοδοτεί μία ριζική αλλαγή στο μάθημα των Θρησκευτικών. Από τη μια πλευρά στηρίζεται στην παράδοση και ως βάση διατηρεί τη ορθόδοξη χριστιανική πίστη, από την άλλη όμως προσαρμόζεται στα νέα κοινωνικά και πολιτισμικά στοιχεία που κυριαρχούν στη σημερινή εποχή στην πατρίδα μας αλλά και στην ευρύτερη κοινωνία και βοηθά τους μαθητές να αναπτύξουν ένα θρησκευτικό γραμματισμό.

Στους στόχους του νέου ΠΣ αναφέρονται μεταξύ άλλων τα εξής: «Να οικοδομήσει ένα στιβαρό μορφωτικό πλαίσιο/πεδίο γνώσης και κατανόησης του Χριστιανισμού και της Ορθοδοξίας. Να παρέχει στους μαθητές, ανεξάρτητα από την προσωπική τους θρησκευτική τοποθέτηση, ικανοποιητική κατάρτιση για τη φύση και τον ρόλο του θρησκευτικού φαινομένου. Να συντελέσει στη γνωριμία, στην κριτική κατανόηση, στον σεβασμό και στον διάλογο μεταξύ ανθρώπων με διαφορετικές απόψεις, αντιλήψεις ή δεσμεύσεις πάνω σε ζητήματα πίστης και ηθικού προσανατολισμού»

Αν συγκρίνουμε τις λέξεις που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη των στόχων στο νέο ΠΣ βλέπουμε στο νέο ΠΣ κυριαρχούν οι λέξεις: αναγνωρίζουν, αποτιμούν, ανακαλύπτουν, αισθάνονται, περιγράφουν, εκτιμούν, εκφράζουν, γνωρίζουν, συγκρίνουν, οργανώνουν, εκδηλώνουν συναισθήματα, συνειδητοποιούν, διακρίνουν επισημαίνουν, ανιχνεύουν, μοιράζονται συναισθήματα-εμπειρίες-βιώματα, κριτική σκέψη, περιβαλλοντική, συνείδηση, σεβασμό ετερότητας, ηθικές στάσεις, οικουμενική διάσταση αξιών, συναισθήματα, αξίες ζωής-στάσεις, θρησκευτική-κοινωνική διάσταση.

Οι λέξεις αυτές καταδεικνύουν τη φιλοσοφία του νέου ΠΣ, καταδεικνύουν δηλαδή την ενεργό συμμετοχή του μαθητή που ενεργοποιείται, δραστηριοποιείται, αυτενεργεί και οδηγείται με τις δικές του δυνάμεις και τεχνικές στη μάθηση, χωρίς αυτή να του δίνεται έτοιμη.

Στο ΔΕΠΠΣ συναντούμε λέξεις κατανοούν, αντιλαμβάνονται, γνωρίζουν, κατανοούν, διακρίνουν, αντιλαμβάνονται που καταδεικνύουν ότι ο μαθητής οδηγείται στη μάθηση με τις κατώτερες μορφές της στοχοθεσίας Bloom, δηλαδή την κατανόηση, τη γνώση, την αντίληψη που δεν απαιτούν ανακάλυψη της γνώσης και της μάθησης.

Είναι σαφές, όπως προκύπτει από το σκοπό του νέου Π.Σ., πως ο μαθητής έχει κυρίαρχη θέση κατά τη διδασκαλία του μαθήματος και επιδιώκεται να οικοδομεί ο ίδιος τη γνώση, να τη νοηματοδοτεί στον κόσμο και τη ζωή, να ασκεί κριτική, να γνωρίζει άλλες θρησκείες, να σέβεται το διαφορετικό.

Διαδικασία μάθησης όπως προκύπτει από τη Διδακτική μεθοδολογία

Οι διαφορές των Αναλυτικών Προγραμμάτων του μαθήματος των Θρησκευτικών του 1977, του 1990 και του 2001, ως προς τη μεθοδολογική προσέγγιση της ύλης, είναι φανερές από τα εισαγωγικά άρθρα των Προεδρικών Διαταγμάτων, που αναφέρονται στο σκοπό του μαθήματος των Θρησκευτικών. Έτσι π.χ. στο Προεδρικό Διάταγμα 1034/77 ως σκοπός του μαθήματος των θρησκευτικών καθορίζεται: η ανάπτυξη του θρησκευτικού συναισθήματος των μαθητών, η εδραίωση της πίστης στη χριστιανική θρησκεία και η ενίσχυση της ενεργητικής συμμετοχής τους στη θρησκευτική ζωή του λαού. Οι πιο πάνω στόχοι, επιτυγχάνονται με μια ύλη που στοχεύει στην απλή γνωστική ανάπτυξη των μαθητών. Ο μαθητής αντιμετωπίζεται ως δέκτης πληροφοριών μέσα σε ένα δασκαλοκεντρικό παιδαγωγικό σύστημα.

Το Αναλυτικό Πρόγραμμα του 1990 εισάγει και καθιστά βάση της διδακτικής μεθοδολογίας την προσωπικότητα του μαθητή, ορίζοντάς τον ως ενεργό στοιχείο στη διαδικασία της γνώσης. Στο συγκεκριμένο ΑΠ, που μετατρέπεται και σε πολιτιστικό μάθημα, αναφέρεται «...για την υλοποίηση των παραπάνω απαιτείται ανάλογο διδακτικό υλικό και αναπροσαρμογή των μεθόδων διδασκαλίας» (ΦΕΚ 172/4-10-93). Δε δίνεται όμως καμία επιπλέον επεξήγηση ούτε αιτιολογείται τι σημαίνει αναπροσαρμογή μεθόδων και ποιες ακριβώς προτείνονται.

Στο ΔΕΠΠΣ ως σκοπός ορίζεται «η ομαλή ένταξη των μαθητών στην κοινωνία, η ανάπτυξη ατόμων με ισχυρή προσωπικότητα, με κριτική και διαλεκτική ικανότητα, με ελεύθερη και δημοκρατική βούληση χωρίς θρησκευτικές και πολιτισμικές προκαταλήψεις, με σεβασμό στον διαφορετικό άλλο, με ερευνητικό πνεύμα συνεργασίας και συλλογικότητας». Επιπλέον υπάρχει ολόκληρη ενότητα με τον τίτλο «μεθοδολογικές προσεγγίσεις» και προτείνονται συγκεκριμένες μέθοδοι διδασκαλίας. Όσον αφορά στη μεθοδολογία διαβάζουμε: «Είναι αναγκαίο η μέθοδος διδασκαλίας να ξεκινά από εμπειρίες και βιώματα των μαθητών, να δημιουργεί ευκαιρίες για ενεργοποίηση και προβληματισμό τους, να μην προσφέρει έτοιμες απαντήσεις, να δίνει ευκαιρίες για ανακάλυψη και διερεύνηση». Μιλά, δηλαδή, για ενεργητική μάθηση και μάθηση με ανακάλυψη. Είναι εμφανές ότι στο ΔΕΠΠΣ υπάρχουν συγκεκριμένες μεθοδολογικές προτάσεις που κοροδορούν το δάσκαλο ουσιαστικά και όχι αόριστα όπως συνέβαινε με το παλαιότερο Αναλυτικό Πρόγραμμα.

Στο νέο ΠΣ δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις διαδικασίες μάθησης, με βάση τις σύγχρονες γνωσιολογικές, παιδαγωγικές και διδακτικές θεωρίες, που μπορούν να υποστηρίξουν την προαγωγή του θρησκευτικού γραμματισμού των μαθητών και την προετοιμασία ελεύθερων, ενεργών και υπεύθυνων πολιτών. Βασικοί άξονες στη διδασκαλία του ΜτΘ είναι: Η κριτική προσέγγιση των θρησκευτικών διδασκαλίων, η ποικιλία μορφωτικών και διδακτικών στόχων, που απευθύνονται όχι μόνο στον γνωστικό αλλά και στον συναισθηματικό κόσμο του μαθητή. Η έμφαση στην ερευνητική και ανακαλυπτική μάθηση, που ενθαρρύνεται από την ομαδοσυνεργατική και την επικοινωνιακή-βιωματική διδασκαλία, η αξιοποίηση ενός πολυθεματικού διδακτικού πακέτου με πολλαπλά διδακτικά μέσα, η καλλιέργεια δημιουργικών δεξιοτήτων μέσω συνεργατικών, ερευνητικών, διαλογικών και συμμετοχικών δράσεων.

Διαπιστώνουμε πως ενώ στα παλαιότερα ΑΠ η μάθηση επιδιωκόταν μέσα από μία δασκαλοκεντρική διδασκαλία μονόδρομης μεταφοράς γνώσης, στο ΑΠ του 2001 για πρώτη φορά, λαμβάνονται υπόψη οι εμπειρίες και τα βιώματα των μαθητών και προτείνεται η εφαρμογή ενεργητικών μεθόδων διδασκαλίας. Το νέο ΠΣ που ονομάζεται και Πρόγραμμα διαδικασίας είναι επικεντρωμένο σε κατάλληλα επιλεγμένες μαθησιακές διεργασίες που βοηθούν τους μαθητές να ανακαλύψουν, να δομήσουν τη γνώση και να την αξιοποιήσουν δημιουργικά. Η βάση θεώρησης του ΑΠ είναι ο κοινωνικός κονστрукτιβισμός. Απομακρύνεται δηλαδή από την αναπαραγωγική μάθηση και εμπλέκει τους μαθητές σε ενεργητικές μαθησιακές διαδικασίες, βοηθώντας τους να οδηγηθούν αυτόνομα στη μάθηση.

Διαδικασία μάθησης όπως προκύπτει από τα Περιεχόμενα

Η διαφορετική αντιμετώπιση του παιδιού από τις εκδόσεις ΑΠ του μαθήματος των Θρησκευτικών που εξετάζουμε, αποδεικνύεται και από την περιεχόμενη ύλη. Η επιλογή και οργάνωση της ύλης στην παλιότερη έκδοση (1977) δείχνει μια προτίμηση στον τονισμό της ιστορικότητας των γεγονότων και κάνει μια προσπάθεια για ρεαλιστική και τεκμηριωμένη παρουσίαση των ιστοριών της Αγίας Γραφής. Παρατηρούμε ότι η έκδοση 1977 ακολουθεί την κατά θεολογικούς κλάδους θεματολογία του παλιού Αναλυτικού Προγράμματος: Ζητά δηλαδή από τους μαθητές να μάθουν τη συγκεκριμένη θεματολογία που προβλέπει η ύλη.

Αντίθετα στις νέες εκδόσεις επιχειρείται μια σύνδεση των θρησκευτικών εννοιών με την πραγματικότητα που βιώνει καθημερινά το παιδί, αλλά δε δίνεται βαρύτητα στον τρόπο μάθησης, παρά στην ίδια τη μάθηση με περισσότερη όμως ενεργητική συμμετοχή του. Η ύλη στις δύο εκδόσεις (1993 και 2001) είναι σχεδόν η ίδια. Έχει επιλεγεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα και τις αναζητήσεις των παιδιών. Οι δύο εκδόσεις κατάφεραν να ξεπεράσουν το δογματισμό, τον ιστορισμό και τον βιβλιοκεντρισμό. Τα περιεχόμενα όμως και αυτών των εκδόσεων απαιτούν από το μαθητή,

μέσα από βιωματικές καταστάσεις και φαινόμενα της καθημερινής ζωής, να μαθαίνει τη συγκεκριμένη ύλη και τις συγκεκριμένες αξίες και στάσεις ζωής που προβλέπονται από το ΑΠ χωρίς να του αφήνεται η δυνατότητα να αυτενεργεί και να αυτονομείται. Δε δίνεται δηλαδή βαρύτητα στη διαδικασία μάθησης, στο να μαθαίνει πώς να μαθαίνει.

Στο νέο ΠΣ, ιδιαίτερο ενδιαφέρον δίδεται στην εμπειρική γνώση (να γνωρίζει κανόνες και νόμους που διέπουν το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο και να μάθει διάφορα δεδομένα γύρω από τη γλώσσα, τους συμβολικούς κώδικες), στην ερμηνευτική γνώση (Ο μαθητής να γνωρίσει τι σημαίνει και πώς συνδέεται και επηρεάζει μια συγκεκριμένη θεολογική θεώρηση ή θρησκεία την προσωπική και κοινωνική οργάνωση) και στην «χειραφέτηση» (Οι μαθητές να διαμορφώνουν τις δικές τους γνώμες, να σκέφτονται και να αποφασίζουν οι ίδιοι για τον εαυτό τους). Η διάρθρωση της ύλης με τη συγκεκριμένη μορφή των εννοιών, όπου περιγράφονται τα προσδοκώμενα αλλά επιλέγονται από το δάσκαλο σε συνεργασία με το μαθητή, τα βασικά θέματα που θα εξυπηρετήσουν τους στόχους και οι δραστηριότητες που θα καλύψουν τα βασικά θέματα βοηθά το μαθητή να οδηγηθεί ο ίδιος στη μάθηση με τον δικό του τρόπο και μέσα από φαινόμενα, γεγονότα και καταστάσεις που εξυπηρετούν τη συγκεκριμένη τάξη και τους συγκεκριμένους μαθητές.

Διαδικασία μάθησης όπως προκύπτει από τις Δραστηριότητες

Στις δραστηριότητες είναι εμφανείς οι διαφορές, όσον αφορά τη διαφορετική αντιμετώπιση του παιδιού και τη διαφορετική αντίληψη για την πρόσκτηση, την εμπέδωση και την επανάληψη των εννοιών του μαθήματος.

Οι δραστηριότητες στο ΑΠ του 1977 είναι ανύπαρκτες. Οι δραστηριότητες στην έκδοση αυτή εμφανίζονται μόνο στα βιβλία, είναι ελάχιστες και αναφέρονται σε χαρακτηρισμό προσώπων ή περιγραφές γεγονότων. Στα ΑΠ του 1990 οι δραστηριότητες είναι επίσης σχεδόν ανύπαρκτες και εμφανίζονται μόνο στα βιβλία.

Οι δραστηριότητες αρχίζουν να εμφανίζονται στο ΑΠ του 2001, οπότε γίνεται σαφής η χρησιμότητά τους. Στο συγκεκριμένο ΑΠ υπάρχει στήλη με ενδεικτικές δραστηριότητες που προτείνονται, οι οποίες βέβαια είναι περιορισμένες και στοχεύουν στη δημιουργική συμμετοχή του παιδιού και στη θρησκευτική του ανάπτυξη και αναφέρονται σε εικαστικές ερμηνείες-δημιουργίες, σε δραματοποιήσεις σε λογοτεχνική δημιουργία, σε συγκέντρωση υλικού-περιγραφή Θ. Λειτουργίας, μελέτη πορείας Α. Παύλου, σχολιασμός, δημιουργία ψηφιδωτού, άκουσμα ύμνων.

Στο νέο ΠΣ υπάρχουν ποικίλες δραστηριότητες, όπως: Παιχνίδι γνωριμίας, παιχνίδια ρόλων, μελέτες περίπτωσης, ζωγραφική, κατασκευές, χρήση διαδικτύου, συλλογή στοιχείων, συζητήσεις, έρευνα, συνέντευξη, παγωμένη εικόνα, αρτικόλεξα, παιχνίδια ενσυναίσθησης, , ιεροθέατρα, παρουσιάσεις μουσικών δρώμενων και γιορτών, φωτογραφίες, χορός, ημερολόγια, σύνθεση ύμνων, βίντεο, αφηγήσεις, δραματοποιήσεις, επίλυση προβλήματος. Οι δραστηριότητες αυτές δε χρησιμοποιούνται απλά σαν εμπέδωση γνώσης αλλά οδηγούν στην ίδια τη γνώση και τη μάθηση γιατί ενεργοποιούν το μαθητή και τον βοηθούν με την ενεργό συμμετοχή του να ανακαλύψει τη γνώση, μέσα από αυτές που λειτουργούν ως εργαλεία μάθησης και να οδηγηθεί στη μάθηση με το δικό του αυτόνομο τρόπο.

Συμπεράσματα

Συμπερασματικά θα λέγαμε πως το νέο ΑΠ σε σχέση με τα προηγούμενα, έχει ως επίκεντρο την ορθόδοξη παράδοση, υπερβαίνει πρακτικές ομολογιακής μονοφωνίας, χωρίς παράλληλά να μετατρέπει το μάθημα σε θρησκευτικό ούτε να προσδίδει φαινομενολογικό προσανατολισμό, προωθεί μία θρησκευτική αγωγή που βασίζεται σε ρεαλιστικούς στόχους συνυφασμένους με την ψυχοπαιδαγωγική κατάσταση των μαθητών του Δημοτικού σχολείου και ανταποκρίνεται στις σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες.

Το νέο ΑΠ δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε θεωρίες μάθησης με βάση τις σύγχρονες γνωσιολογικές, παιδαγωγικές και διδακτικές θεωρίες που υποστηρίζουν την ανάπτυξη του θρησκευτικού γραμματισμού και τη δημιουργία ελεύθερων και υπεύθυνων πολιτών. Προωθεί την ενεργητική εμπλοκή των μαθητών και τη διαδικασία μάθησης, τον τρόπο δηλαδή προσωπικής απόκτησης γνώσης και μάθησης μέσα από ανακάλυψη και διερεύνηση. Αυτό γίνεται εμφανές τόσο από το σκοπό του νέου ΠΣ και την προτεινόμενη διδακτική μεθοδολογία όσο και από τα περιεχόμενα και τις δραστηριότητες, που εμφανώς προωθούν τη διαδικασία μάθησης και αυτόνομη ανακάλυψη της γνώσης από το μαθητή.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Cush, D. (2007), Should religious studies should be part of the compulsory state school curriculum, *British Journal of Religious Education*.
- Γιαγκάζογλου Στ., (2013), *Η πορεία εκπόνησης και πιλοτικής εφαρμογής του νέου Προγράμματος Σπουδών στα Θρησκευτικά Δημοτικού και Γυμνασίου*, στον συλλ. τόμο Τα Θρησκευτικά στο σύγχρονο σχολείο. Ο διάλογος και η κριτική για το νέο Πρόγραμμα Σπουδών στα Θρησκευτικά Δημοτικού και Γυμνασίου. Αθήνα: Αρμός
- Δεληκωνσταντής, Κ. (2009), *Η Σχολική θρησκευτική αγωγή. Μεταξύ παιδαγωγικής και θεολογίας*, Αθήνα: Έννοια.
- Erricker, C. (2010), *Religious Education. A conceptual and interdisciplinary approach for secondary level*, London & New York: Routledge.
- Gagne, R. (1975), *Essentials of learning for instruction*. Dryden Press
- Grimmit, M. (Ed.) (2000), *Pedagogies of Religious Education*, Great Wakering: McCrimmons.
- Κανακίδου, Ε & Παπαγιάννη, Β. (1998). *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*, 3η έκδοση . Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Καραμούζης Π. (2006), *Θρησκευτική Αγωγή και Νέες Τεχνολογίες στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Μια απόπειρα προσέγγισης της Θρησκευτικής ετερότητας στην κοινωνία της πληροφορίας*. 3ο Συνέδριο ΕΕΕΠ-ΔΤΠΕ. Εκπαίδευση και Νέες Τεχνολογίες, 30 Σεπτεμβρίου-1 Οκτωβρίου 2006.
- Καραμούζης, & Αθανασιάδης, Η. (2011), *Θρησκεία, Εκπαίδευση, Μετανεωτερικότητα*, Αθήνα: Κριτική.
- Kay, W. & Francis, L. (Επιμ.) (2000), *Religion in Education: 3*, Leominster Herefordshire: Gracewing
- Κόπτης, Α (2006), *Η Διαθεματική διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών στο ελληνικό σχολείο*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας
- Κόπτης, Α. (2008), *Θρησκευτικές έννοιες και βιωματική διδασκαλία*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας

- Κουκουνάρας-Λιάγκης, Μ. (2010), Διαπολιτισμική θρησκευτική αγωγή στο ελληνικό σχολείο, *Σύναξη*, τ. 115, σ. 37-49.
- Κουκουνάρας-Λιάγκης, Μ. (2010), *Πολιτισμός-θρησκεία- εκπαίδευση. Μια πρόταση για υποχρεωτική διαπολιτισμική θρησκευτική αγωγή, με βάση την ευρωπαϊκή σκέψη και νομολογία*. 13ο Διεθνές Συνέδριο Αλεξανδρούπολη, 7-9 Μαΐου 2010.
- Κουλαϊδής, Β. (επ.) (2007), *Σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη κριτικής-δημιουργικής σκέψης*. Αθήνα: ΟΕΠΕΚ
- Μητροπούλου, Β. (2009). Κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες μάθησης. Εφαρμογή στη διδακτική πράξη με χρήση Η/Υ. Θεσσαλονίκη: Βανιάς
- Μητροπούλου, Β. (2007), *Νέες Τεχνολογίες και Θρησκευτική Αγωγή*. Θεσσαλονίκη: Βανιάς.
- Μητροπούλου, Β., Κόπτης, Α., Βασιλόπουλος, Χ., (2006), *Μια μελέτη περίπτωσης για την εφαρμογή και αξιολόγηση της χρήσης εκπαιδευτικού λογισμικού για τα Θρησκευτικά στο δημοτικό*. 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΕΠ-ΔΤΠΕ. Εκπαίδευση και Νέες Τεχνολογίες. 30/9-1/10/2006. Αθήνα. 107
- Μητροπούλου, Β., Κόπτης, Α., Βασιλόπουλος, Χ., (2005), *Σύγχρονες Θεωρίες Μάθησης στο Σχεδιασμό και Ανάπτυξη Εκπαιδευτικού Λογισμικού για το Γυμνάσιο στο μάθημα των Θρησκευτικών*. Από τον Μαυροπίνακα στις Ευριζωνικές Δορυφορικές Επικοινωνίες. Αργυρούπολη, 14,15&16 Οκτωβρίου 2005.
- Μητροπούλου, Β, Κόπτης, Α. (2005), *Συμβολή του μαθήματος των Θρησκευτικών στη Διαπολιτισμική Αγωγή: μια πρόταση εφαρμογής. Διαπολιτισμική εκπαίδευση- ελληνικά ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα*. 8ο Διεθνές συνέδριο. Πάτρα, 8-10 Ιουλίου 2005.
- Nardi, B. (1996). *Context and Consciousness: Activity Theory and HumanComputer Interaction*. USA: Massachusetts Institute of Technology.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2011), *Νέο Σχολείο, Πρόγραμμα Σπουδών στα Θρησκευτικά Δημοτικού και Γυμνασίου*, Αθήνα: ΥΠ.Π.ΔΒ.Θ., Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2011), *Νέο Σχολείο, Οδηγός Εκπαιδευτικού, Θρησκευτικά Δημοτικού και Γυμνασίου*, Αθήνα: ΥΠ.Π.ΔΒ.Θ., Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Περσελής, Ε., (2007), *Σχολική Θρησκευτική Αγωγή*, Αθήνα: Γρηγόρης.
- Πόρποδας, Κ., (1996), *Γνωστική Ψυχολογία: Η Διαδικασία της μάθησης*. Τόμος Α. Αθήνα
- Πορτελάνος, Σ., (2010), *Θέματα Θρησκευοπαιδαγωγικής*, Αθήνα: Έννοια.
- Σακελλαρίου, Μ. & Αρβανίτη, Ε. (2008), Πολυπολιτισμικότητα και Θρησκευτική Αγωγή στην προσχολική και πρωτοσχολική εκπαίδευση: μια ερευνητική προσέγγιση στο Σταυριανός, Κ. (Επιμ.) (2008), *Η θρησκευτική αγωγή στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*, Αθήνα: Γρηγόρης, σ.89-132.
- Shunk, H. D. (2010). *Θεωρίες Μάθησης. Μια εκπαιδευτική προσέγγιση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Tudge, J. R. H. & Scrimsher, S. (2003). *Lev Vygotsky on education. A cultural, historical, interpersonal and individual approach to development*. Στο Zimmerman, B. J. & Shunk, D. H. (επιμ.). *Educational Psychology: A Century of Contributions*. Manwah, NJ: Erlbaum